

KÉSZ ORSOLYA

FÉLELMENK ELLENSZERÉÜL

Aranyossi Magda: *Én régi, elsüllyedt világom.*
Rendszertelen önéletrajz

■ Aranyossi Magda önéletrajza nem jelent volna meg újra, ha unokaöccse, Nádás Péter nem írja meg *Világló részletek* című rendhagyó emlékiratát. Nádás (Aranyossi) Magda a memoár fontos alakja, harminc évvel saját önéletírása, a *Rendszertelen önéletrajz* megjelenése után *Én régi, elsüllyedt világom* címen a memoár ismét kiadásra került Nagy Boglárka, a Jelenkor kiadó szerkesztőjének szakszerű gondozásában. Családfával, fényképekkel, levelekkel és *A pince* című elbeszéléssel kiegészítve, átdolgozva jelent meg, az 1978-ban, a Kossuth Könyvkiadónál publikált memoár cenzúrázott, kiserkesztett részeinek helyreállításával. Emellett a szerkesztő pontos és következetes munkával lábjegyzetekben jelzi, hogy ki kicsoda, a fontosabb adalékokat, egy névmutatót és Aranyossi Magda rövid életrajzát is elkészíti, végül a főszöveghez Nádás Péter ír széljegyzeteket. Nagy Boglárka lenyűgöző apparátussal látja el a memoárt, a primér szöveget kísérő láb- és széljegyzetek sűrűsége miatt idő kell, amíg az olvasó kialakít egy olyan befogadói gyakorlatot, amelyben egyszerre tudja működtetni ezt az apparátust, de megéri, hiszen az Aranyossi elbeszéléssel együtt egy olyan világ rajzolódik ki az antifasiszta ellenálló és kommunista mozgalom magyarországi és nemzetközi történetéről egy ezekhez szorosan köthető személy nézőpontjából, amit nem igazán tudhatunk meg máshonnan ilyen részletességgel és plasztikussággal.

Az már részben a marketingstratégia része, hogy mindezt Nádás Péter margináliái keretezik. „Emlékirata izgalmas kiegészítése Nádás regényének és kordokumentum is, amelyből megismerhetjük többek közt a nyugati kommunista emigráció életét is” – áll az ismertetőben. Ez a

kontextus, illetve az újrakiadás körülményei eleve nagyon erősen meghatározzák a tekintetünk irányait, vagyis hogy mi felől olvassuk és interpretáljuk Aranyossi életének történetét, az ekörül létrejövő szövegösszefüggéseket (eddig többnyire Nádás rekonstrukciói felől). Az látszik, hogy a kritika, Radics Viktóriától eltekintve, nem kezeli autonóm műként a szöveget, többnyire csak mint a jelentős író egy bibliográfiáját, forrását, kordokumentumot stb. Ara-nyossi kötete működhet ekként, de ennél jóval több is. Ráadásul talán épp a széljegyzetek adnak hozzá a legkevesebbet az újrakiadáshoz, hiszen Nádás már megírta a történet saját változatát, nemcsak a *Világló részletek*ben, de előző köteteinek világában is ott sorakoznak valamilyen módon ezek a viszonyok, ráadásul sokszor az az érzésem, hogy nem a dialógus, hanem a kiigazítás szándékával íródnak a jegyzetek.

Persze, igaz az, hogy egy részben adminisztrált, cenzúrázott szövegről van eredetileg szó, a *Világló részletek*ben Nádás részletesen leírja, hogy nagynénje barátai és munkatársai a Párttörténeti Intézetben, vagy szerkesztői a Kossuth Könyvkiadónál hogyan húzzák ki mondatai egy részét, és ő hogyan járul hozzá a módszeres csonkoláshoz, emlékezete szerint majdnem tíz évig.¹ Ahogy azt is megjegyzi, hogy a két történet, a neki elbeszélte és az írott nem minden vonásában fedi egymást, és a maga részéről az előbbit tartja hitelesnek. A helyreállított változatban valószínűleg egyébként már inkább az ön- mint a pártcenzúra működik (igaz ugyan, hogy a két- tő sok esetben egybeesik).

Ugyanakkor Aranyossi Magda nagyon tud mesélni, intelligens és humoros, a szöveg jól dramatizált (gondoljunk arra a

részre, amikor férjének a Városházán működő ellenállási csoport egyik tagjával kellett volna találkoznia, és a szeme láttára letartóztatták), lendületes (mégiscsak egy szerkesztőről és több regény szerzőjéről van szó), bár tény, hogy nem szépirodalmi igénnyel megírt memoár. Szóval mi történik, mit tudunk meg a szövegről és Aranyossi Magdáról, ha a memoárját nem csupán a nagy író lábjegyzeteként olvassuk, hanem saját jogán? Ez nem jelenti, hogy ne olvashatnánk együtt őket, ne vethetnénk össze a megélt és megírt történeteket, csupán annyit, hogy nagyobb figyelmet kellene fordítanunk a memoár saját igazságára. A kötetek együttolvasása is sokkal produktívabb, ha az elbeszéléseket saját integritásuk figyelembevételével olvassuk össze.

Nádas a *Világló részletek*ben egy helyen életcsódról beszél Nádas Magda és férje, Aranyossi Pál kapcsán, amit több a kötetről szóló szöveg is átvesz (Károlyi Csaba Aranyossi-kritikájának² címe is ez), van azonban a memoárnak egy másik, rendkívül izgalmas olvasta is: a munkásmozgalomnak, a baloldali mozgalomnak és a baloldali radikális ellenkultúrának a magyarországi és emigrációs története, a századelős baloldali ellenállási technikák, a barátság, a kockázatvállalás, antifasiszta ellenállás fontos mikrotörténete, a kiszolgáltatottakkal, a kismimmizettekkel vállalt szolidaritás egy nagyszabású elbeszélése, a személyes ellenállásra épített etikai tartás – sokat lehet tanulni tőle/belőle.

„Bátor asszony volt Aranyossi Magda, ezért olvasom, félelmeim ellenszerül. Meg azért, hogy jobban értsem Nádat, és mert kíváncsi vagyok a *Világló részletek* háttérvidékére, az írói eljárásokra és poétikákra. Közben rájövök, hogy milyen keveset tudok a magyar történelemről, azt is falsul; figyelem, hogy mennyire vagyunk ebbe belemártva”³ – írja Radics Viktória a már említett kritikájában.

A kockázatok léptéke, az önféltés feladása mutatkozik meg a megszállás alatti illegális tevékenységekben, amelyekkel számtalan embert mentettek meg a haláltól (mosott papírokat és üres úrlapokat szállítottak egyik helyről a másikra, többnyire a kommunista ellenállási mozga-

lom hamisító műhelyébe és illegális nyomdájába), Aranyossi Magda hónapokat töltött Pas-de-Calais-ban, a bányavidéken, nőszervezetet épített fel a legelsettebb proletárasszonyoknak, emigrációja alatt majdnem folyamatosan az ellenállás és a szolidaritás szigeteinek létrehozásán dolgozott. Sztrájkokat szervezett, mások segítségével megszöktette férjét, Aranyossi Pált a Les Milles-ben működő internálótáborból, a *Femmes* című nőlapnak, egy széles politikai alapokon szerveződött nemzetközi háborúellenes és antifasiszta nőszervezet illusztrált folyóiratának a felelős szerkesztője volt, egyik alapítója a Nők Világkongresszusának, a szocialista nőmozgalom és a munkásmozgalom aktív tagja és kiváló ismerője stb.

A memoár 1945 januárjáig tart, a szovjet katonák bevonulásáig, ahogy Radics Viktória is megjegyzezi, Aranyossi Magda arról már nem számol be, hogy milyen volt Rákosi és Kádár alatt, hogyan élte meg '56-ot és a megtorlást, mit szolt a Rajk-perhez, egyáltalán az elvtársai és a szűkebb közössége egyes tagjainak meghurcoltatásához, meggyilkolásához, bebörtönzéséhez, aztán a konszolidációhoz vagy éppen '68-hoz – ez, persze, nagyon is árulkodó. De érdemes azt is megnéznünk, hogy hogyan kezdődik az önéletírás, hiszen az élettörténet szempontjából ez is legalább olyan fontos, ráadásul egy másik etetés-történetet idézhet az emlékezetünkbe, amikor a *Párhuzamos történetek* legsötétebb fejezeteinek egyikében Demén Kristófot az menti meg az öngyilkosságtól, hogy eszébe jut, meg tudja etetni a mellé szegődő csontsovány fekete kutyát:

„A Hold, azaz Rosenberg házaspár utcai házban nevelkedtem. A gang végén lakott Fritz néni, akit nagyon szerettem, és zsemleszínű kutyája, »akit« még jobban szerettem. Mindig megosztottam vele a kiflimet, hiába intett anyám:

– Ha a kiflit hol a kutya, hol meg a saját szádba dugod, kukacok fognak nőni benned, meg bacilusok. – De hát nem tudtam másképp megosztani az uzsonnámat, még nem volt annyi erőm, hogy eltörjem a kiflit. A zsemle »kezelésére« Gyuri bátyám oktatott. Ő akkor már nagy volt, hároméves.”